

Ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ

Ο τέταρτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος μετά τις συρράξεις του 1948, του 1956 και του 1967 κορυφώνει την κρίση στη Μέση Ανατολή

Του ΔΙΟΝΥΣΗ ΧΟΥΡΚΟΥΛΗ*

Τον Σεπτέμβριο του 1970 ο Νάσερ απειώσισε και ο μέχρι τότε αντιπρόεδρος της Αιγύπτου, Ανουάρ Σαντάτ, ανέλαβε την ηγεσία της χώρας. Κύριος στόχος του Σαντάτ ήταν να επιτύχει την επιστροφή στην Αίγυπτο της Χερσονήσου του Σινά (η περιοχή είχε περιέλθει υπό ισραηλινή κατοχή κατά τον Πόλεμο των Εξι

Ημερών το 1967). Ετσι, συνέχιζε να εξοπλίζει τις αιγυπτιακές δυνάμεις με σύγχρονο σοβιετικό υλικό και να βελτιώνει την εκπαίδευση και τον επιτελικό σχεδιασμό με τη βοήθεια Σοβιετικών συμβούλων. Παράλληλα, όμως, προσπάθησε με άκρα μυστικότητα να επιτύχει τη διαμεσολάβηση των ΗΠΑ προκειμένου να επιτευχθεί γενική συμφωνία ειρήνης με όρους ανεκτούς για

τους Αραβες και αποχώρηση των Ισραηλινών από τα Κατεχόμενα ή έστω από το Σινά. Τον Ιούλιο του 1972 ο Σαντάτ διέταξε αιφνιδιαστικά την αποχώρηση των σοβιετικών μάχιμων δυνάμεων που βρισκόταν στην Αίγυπτο από το 1969-70 (την περίοδο του «Πολέμου της Φθοράς» Ισραήλ - Αιγύπτου), όχι όμως και των περίπου 2.000 στρατιωτικών

46
χρόνια
πριν

συμβούλων, που συνέχισαν το έργο της αναδιοργάνωσης των αιγυπτιακών δυνάμεων. Ωστόσο, τότε και τα επόμενα έτη γινόταν λανθασμένα λόγος για «εκδίωξη των συμβούλων». Η πρωτοβουλία του Σαντάτ ανταποκρινόταν στο κοινό αίσθημα των Αιγυπτίων και αποσκοπούσε να δώσει ένα σαφές μήνυμα στις ΗΠΑ ότι η Αίγυπτος ήταν πρόθυμη

να απεμπλακεί από τη σοβιετική σφαίρα επιρροής αν η Ουάσινγκτον αποφάσιζε να εγκαταλείψει την πολιτική της πλήρους υποστήριξης του Ισραήλ. Πιθανότατα ένα ακόμα κίνητρο ήταν η άσκηση πίεσης στη Σοβιετική Ένωση προκειμένου η τελευταία να διαθέσει αυξημένες ποσότητες οπλισμού και ακόμα πιο σύγχρονα οπλικά συστήματα στην Αίγυπτο. Σε κάθε περίπτωση, η

αμερικανική κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στη χειρονομία του Σαντάτ. Αλλά και η ισραηλινή ηγεσία απέρριπτε εξακολουθητικά κάποια ειρηνική διευθέτηση που δεν θα ικανοποιούσε πλήρως τις ισραηλινές επιδιώξεις και είχε εφροσχάσει, θεωρώντας τους Αραβες αμελητέα στρατιωτική δύναμη – ιδίως μετά και την αποχώρηση των Σοβιετικών «συμβούλων».

Αιφνιδιασμός από Αίγυπτο - Συρία

Τον Οκτώβριο του 1972 η Μόσχα και το Κάιρο αποκατέστησαν τις σχέσεις τους και ανανέωσαν τη στρατιωτική συνεργασία τους. Παρά τη συνέχιση κορηγής γενναϊδωρης στρατιωτικής βοήθειας, η Σοβιετική Ένωση είχε επανειλημμένως προειδοποιήσει την Αίγυπτο να μην ξεκινήσει νέο πόλεμο με το Ισραήλ. Οι Σοβιετικοί δεν είχαν εμπιστοσύνη στις στρατιωτικές δυνατότητες των Αιγυπτίων (και γενικότερα των Αράβων), ενώ θεωρούσαν ότι ένας νέος αραβοϊσραηλινός πόλεμος ενείχε τον κίνδυνο διπλωματικής αναμέτρησης, ίσως και στρατιωτικής εμπλοκής των δύο υπερδυνάμεων. Ωστόσο, η σοβιετική στάση δεν πτόση τον Σαντάτ και τον Σύριο ηγέτη Χαφέζ αλ Ασαντ. Τον Απρίλιο του 1973 συμφιλιώσαν συμμαχία και άρσιαν μυστικά να προετοιμάζονται για πόλεμο. Ακόμα, ο Σαντάτ είχε προσεγγίσει τη Σαουδική Αραβία, η οποία υποσχέθηκε να υποστηρίξει πολιτικά και διπλωματικά την Αίγυπτο και τη Συρία, χρησιμοποιώντας κυρίως το «όπλο» του πετρελαίου.



Η πρωθυπουργός Γκόλντα Μέιρ, ηγέτις του Ισραήλ στον πόλεμο του 1973.



Ο υπουργός Αμυνας του Ισραήλ Μοσέ Νταγιάν στα Ψψώματα του Γκολάν.

αεροσκαφών, προκαλώντας ένα κλίμα ενθουσιασμού και ψυχικής αντάσης στην αραβική κοινή γνώμη.

Ευρισκόμενο ήδη σε δύσκολη θέση, το Ισραήλ ζήτησε από τις ΗΠΑ την άμεση αποστολή οπλικών συστημάτων και πυρομαχικών. Αρχικά οι Αμερικανοί δεν επιθυμούσαν να εμπλακούν ενεργά στον πόλεμο και υιοθέτησαν στάση αναμονής. Όμως, στις 9 Οκτωβρίου η ΕΣΣΔ άρσιε να ανεφοδιάζει την Αίγυπτο με πρόσθετο πολεμικό υλικό, ενώ τα επόμενα κρίσιμα 24ώρα υπήρξαν διαρροές ότι αν ο Ισραηλινός δεν μπορούσαν να αντιστρέψουν την κατάσταση με συμβατικά όπλα, δεν θα δισταζαν να καταφύγουν σε χρήση πυρηνικών όπλων. Μια τέτοια εξέλιξη, βέβαια, θα άνοιγε τους ασκούς του Αϊόλου και θα προκαλούσε ανεξέλεγκτη κλιμάκωση της κρίσης. Ετσι, και καθώς εν τω μεταξύ αυξανόνταν οι πιέσεις του φιλοϊσραηλινού λόμπι εντός και εκτός Κογκρέσου, στις 13 Οκτωβρίου οι ΗΠΑ εγκαίνιασαν μια γιγαντιαία επιχείρηση ανεφοδιασμού των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων, κυρίως από αέρος.



Την κατάπαυση του πυρός με τις συριακές δυνάμεις στα Ψψώματα του Γκολάν πανηγυρίζουν Ισραηλινός στρατιώτες.



Ισραηλινός στρατιώτες σε τανκ παρακολουθούν την έκρηξη από τη συντριβή ενός συριακού μαχητικού αεροσκάφους στα Ψψώματα του Γκολάν.

Αντεπίθεση και νίκη των ισραηλινών δυνάμεων

Τις αμέσως επόμενες ημέρες οι ισραηλινές δυνάμεις ανέλαβαν σταδιακά την πρωτοβουλία των κινήσεων. Οι ισραηλινές δυνάμεις είχαν ήδη από τις 10 Οκτωβρίου νικήσει τον συριακό στρατό και αντεπιτεθεί στο Γκολάν, απειλώντας πλέον την ίδια τη Δαμασκό. Εν τω μεταξύ, στο άλλο μέτωπο, στη Χερσόνησο του Σινά, έλαβε χώρα στις 14 Οκτωβρίου η μεγαλύτερη αρματωμαχία της μεταπολεμικής ιστορίας. Οι Ισραηλινοί είχαν συνθέσει από τον αρχικό αιφνιδιασμό και αμύνονταν σε καλά οργανωμένες θέσεις και οι Αιγύπτιοι υπέστησαν μεγάλες απώλειες. Από την επομένη, 15 Οκτωβρίου, εκδηλώθηκε και ισραηλινή αντεπίθεση που πολύ σύντομα απείλησε με περικύκλωση μια αιγυπτιακή στρατιά, αλλά και με ολοκληρωτική καταστροφή του αιγυπτιακού στρατού.

Οξεία αντιπαράθεση μεταξύ Μόσχας και Ουάσινγκτον, η οποία έθεσε τις πυρηνικές δυνάμεις της σε ύψιστη πολεμική ετοιμότητα.

αμερικανοσοβιετική παρέμβαση προκειμένου να επιτευχθεί κατάπαυση του πυρός. Επειτα από εντατικές διαπραγματεύσεις Ουάσινγκτον - Μόσχας, συμφωνήθηκε η σύνταξη ενός κειμένου, το οποίο υιοθετήθηκε και από τον ΟΗΕ στις 22 Οκτωβρίου, που καλούσε σε άμεση κατάπαυση του πυρός και έπειτα σε έναρξη ειρηνευτικών συνομιλιών ανάμεσα στους Αραβες και στο Ισραήλ. Η Αίγυπτος αποδέχθηκε αμέσως το ψήφισμα του ΟΗΕ, αλλά οι Ισραηλινοί συνέχισαν την πολεμική

προσπάθειά τους επιχειρώντας να καταστρέψουν ολοκληρωτικά τις αιγυπτιακές δυνάμεις. Ετσι, στις 24 του μήνα η σοβιετική πλευρά διέημνυσε στις ΗΠΑ ότι αν οι υπερδυνάμεις δεν δρούσαν από κοινού, στέλνοντας και ειρηνευτικές δυνάμεις στην περιοχή ώστε οι εχθροπραξίες να λήξουν άμεσα, τότε οι Σοβιετικοί ενδεχομένως θα δρούσαν μονομερώς. Η σοβιετική προειδοποίηση προσωρινά προκάλεσε δυσάλογη αντίδραση στην Ουάσινγκτον. Τα ημερώματα της 25ης Οκτωβρίου, δίχως περαιτέρω διαβούλευση με τους Σοβιετικούς, αλλά και χωρίς προηγουμένη ενημέρωση των συμμάχων τους, οι ΗΠΑ έθεσαν τις πυρηνικές δυνάμεις τους σε ύψιστη πολεμική ετοιμότητα. Η υπερβολική – έως αφυκολογική – αυτή ενέργεια προκάλεσε την αμχανία και την οργή των Δυτικοευρωπαίων, ενώ η Μόσχα αποφάσισε να μην κλιμακώσει την αντιπαράθεση

και να μην πάρει ανάλογα μέτρα, ώστε να αποφευχθεί η επικίνδυνη κλιμάκωση της κρίσης. Αλλωστε είχε ήδη προκληθεί μεγάλη ένταση και είχαν σημειωθεί επεισόδια στη Μεσόγειο μεταξύ του αμερικανικού Εκτόου Στόλου και του σοβιετικού στόλου της Μεσογείου. Παράλληλα, δρομολογείται και η κατάπαυση του πυρός, αφού το απόγευμα της 25ης Οκτωβρίου ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Χένρι Κισινγκερ άσκησε έντονες πιέσεις στο Ισραήλ να τερματίσει τις εχθροπραξίες. Πράγματι, στις 27 Οκτωβρίου 1973, Ισραηλινοί και Αιγύπτιοι αξιωματικοί συναντήθηκαν για να συζητήσουν τους όρους της ανακωχής. Τους επόμενες μέρες οι ΗΠΑ πρωτοστάτησαν στις προσπάθειες απαγκίστρωσης των στρατευμάτων των πρώην εμπλομένων από τα πεδία των μαχών, ώστε να αποφευχθεί η αναζωπύρωση της έντασης στη μεθόριο.

Συνέπειες για όλους τους εμπλεκόμενους

Καταρχάς το Ισραήλ απέδειξε ξανά τη στρατιωτική ισχύ και υπεροχή του, αλλά αυτή τη φορά υπέστη σοβαρότατες απώλειες σε έμφυχο και άφυχο υλικό. Επίσης, καταδείχθηκε ότι, από μόνες τους, ούτε η στρατιωτική ισχύς ούτε η εδαφική επέκταση προσέφεραν απόλυτη ασφάλεια στο κράτος και στον πληθυσμό του: ήταν αναγκαίες, αλλά όχι επαρκείς προϋποθέσεις για την επιβίωση του Ισραήλ, το οποίο όφειλε πλέον να έρθει σε κάποιον πιο μόνιμο ειρηνικό διακανονισμό τουλάχιστον με ένα από τα γειτονικά του αραβικά κράτη. Η κατακόρυφη αύξηση της αμερικανικής αρωγής από τον Οκτώβριο του 1973 και στο εξής κατέστησε το Ισραήλ περισσότερο «εύλωτο» στις αμερικανικές πιέσεις για ειρηνευτικές συνομιλίες με τους Αραβες και για μια μονιμότερη διευθέτηση των διαφορών. Επίσης, παρά την τελική ήττα τους, τόσο ο Σαντάτ όσο και ο Ασαντ κεφαλαίωσαν τις αρχικές τους επιτυχίες στον πόλεμο και εδραίωσαν την εξουσία τους: στις τοπικές κοινωνίες δεν κατέστη ευρέως γνωστό ότι η πλήρης συντριβή της Αιγύ-



Κάτοικοι του νοτίου Λιβάνου περιεργάζονται συριακό MIG-21 που καταρρίφθηκε σε αερομαχία με ισραηλινά πολεμικά αεροπλάνα.

πτου και της Συρίας αποφεύχθηκε μόνο χάρη στην άσκηση οικονομικής πίεσης των αραβικών πετρελαιοπαραγωγών κρατών προς τη Δύση, καθώς και στη διπλωματική επέμβαση των ΗΠΑ. Σε επίπεδο ανταγωνισμού υπερδυνάμεων, οι ΗΠΑ αύξησαν

την επιρροή τους στην περιοχή, αφού αφενός συνέβαλαν στη διάσωση του Ισραήλ και αφετέρου απέδειξαν ότι εκείνοι μπορούσαν και να πύσαν το Τελ Αβίβ, ώστε να επιτευχθεί ανακωχή, αλλά και να ξεκινήσουν πιο ουσιαστικές ειρηνευτικές συνομιλίες. Αντίθετα,

η Σοβιετική Ένωση, παρά την αύξηση της στρατιωτικής παρουσίας της στην Ανατολική Μεσόγειο και της πολιτικής επιρροής της στην περιοχή από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και μετά, δεν κατάφερε ούτε να εμποδίσει την έκρηξη του πολέμου, ούτε να παρέμβει δυναμικά για να αποτρέψει την αραβική ήττα, ούτε να πύσει το Ισραήλ να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Τέλος, η αποτελεσματική παρέμβαση των αραβικών πετρελαιοπαραγωγών κρατών – με προεξάρχουσα τη Σαουδική Αραβία – υπήρξε απαρχή μιας νέας ισορροπίας στις σχέσεις του αραβικού κόσμου (και γενικότερα των πετρελαιοπαραγωγών κρατών του Τρίτου Κόσμου) με τη Δύση (και την Ιαπωνία), προκάλεσε μειζόνες παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις και ανακατατάξεις και έβαλε τέλος στην εποχή του φθηνού πετρελαίου και γενικότερα της φθηνής ενέργειας.

* Ο δρ Διονύσης Χουρκούλης διδάσκει Ιστορία Διεθνών Σχέσεων στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

